

George Enescu:
Hét dal Clément Marot verseire
– egy zenének szentelt életút legnépszerűbb vokális
darabja

Szántó Zsuzsanna Kinga
Szegedi Tudományegyetem, zeneművészeti Kar
Alapképzés, Magánének I. évfolyam
Témavezető: D. Szécsi Edit főiskolai adjunktus

Tartalomjegyzék

• Tartalomjegyzék.....	1
• Bevezetés, George Enescu életpályája.....	2
• Enescu jelentősége a XX. századi román és nemzetközi zenekultúra fejlődésében.....	6
• Enescu vokális művei.....	9
• Dalok reneszánszkori francia versekre.....	10
• Bibliográfia.....	12

Bevezetés:

Dolgozatomban a leghíresebb román zeneszerző zenei hagyatékát kívántam bemutatni, a teljesség igénye nélkül. Így a román génius életművére, sokrétű tevékenységére, jelentőségére és művészetén belül egyetlen dalciklusra szeretnék reflektálni. Személyes élmények és emlékek is fűznek Enescu zenei örökségéhez, hiszen erdélyi létemre sokszor hallgathattam műveit, így kedvencemet is a *Román költemény*, melynek dallamfordulatai nagy erővel sugározzák a román nép életérzését, melankólikus és rezignált népi melódiák a szerző eredetiségével ötvözve.

George Enescu életpályája

A nemzetközi híró román zeneszerző 1881-ben született, ugyanabban az évben mint Bartók, a Botoșani megyei Liveniben, földművelő szülők nyolcadik gyermekeként. Testvérei közül hatan, az 1878-as diftéria-járvány áldozatai lettek és bátyja sem érte meg a felnőttkort. Felmenői, édesapja is, ortodox papok, „pópák” voltak (lelkipásztor és falusi tanító egyben).

Gheorghe, becenevén Jorjac (ejtsd: Zsorzsák), egészen kicsi korától nagy érdeklődést tanúsított a zene iránt. Első kedves élménye egy falusi cigány zenekar játéka volt, ami olyan mélyen meghatotta, hogy később egy fadarabra kifeszített cérnahúron próbálta a hallott melódiát megszólaltatni. Ennek láttán szüleitől egy játék hegedűt kapott, majd egy igazit, amin hallás után rögtönözte az ismert mulatós dallamfordulatokat. Az édesapa amatőr hegedűs volt, édesanyja gitáron játszott, áldozatkész szülők lévén, zseniális képességű gyereküket elviszik a jászvárosi hegedűművészhez, Eduard Caudelához. Romeo Drăghici (szintén Caudela tanítvány) visszaemlékezése szerint, a mindössze négy éves Gheorghe a tanár kérésére, hogy játszon valamit, a következő választ adja: „Először maga, hogy lássam mit tud!”¹. Caudela a gyerek tehetségét felbecsülve, arra buzdítja, hogy tanuljon meg kottát olvasni, így első zenetanára a falujukbeli Zoller mérnök lett. A polifónikus hangszere mellett, George zongorán is igen biztos tudással játszik román mulatós zenét, a saját maga által készített átiratokból.

Két év után Caudela azt tanácsolja az édesapának, hogy irassa be fiát a Bécsi Konzervatóriumba. Fiatal kora ellenére (hét évesen) felvételt nyer Bécsbe, itt Joseph Hellmesberger a hegedűtanára, zeneszerzést pedig Robert Fuchstól tanul. Tizenkét évesen már

¹ „Întâi să cântî dumneata, să vedem dacă ştii!” Részlet Ivona Cristescu 2005-ös, „Enescu: Un destin moldav în universalitate” című dokumentumfilmjéből

rendszeresen fellép a bécsi koncerteken, többek között Brahms és Mendelssohnt játszik, Beethoventől szimfóniákat, eredeti kéziratokból, lenyűgözve a közönséget. A bécsi tanulmányai elvégzésekor ezüstéremmel tüntetik ki.

1895-1899 között a Párizsi Konzervatóriumban tanul, zeneszerzést J. Massenet-től és G. Fauré-től, ellenpontot André Gédalge-től, hegedűmestere pedig Martin Pierre Marsick. Hegedű mellett csellón, zongorán, orgonán, fuvolán, kürtön és klarinéton tanul játszani.

1894-ben, a párizsi Concert Colonne-nál debütál zeneszerzőként, Román költemény című szimfónikus szvitjével hatalmas sikert arat. Ugyanettől az évtől kezdve szólóesteken lép fel Bukarestben és hegedű órákat tart.

Virtuóz hegedűjátékával 1898-ban első díjat nyer egy nívós versenyen. Komponálási készségei helyet adtak a következő kérdésnek: Mi ő valójában, zeneszerző vagy virtuóz előadóművész? A nagyon fiatal zeneszerző első próbálkozásait figyelve kitűnik, hogy példaképei: Brahms, Wagner, kevésbé Fauré és Debussy.

Hellmesbergernek dedikálva, bemutatják 1. hegedű-zongora szonátáját, a bemutatón Alfred Cortot-val játszik. Ugyanebben az évben hangzik el először Román költeménye a bukaresti Atheneumban, később a darab négykezes átirata is ismertté válik.

A tizenöt éves zeneszerző magát polifonistának tartja, hiszen számára a zene nem egy állapot, hanem folyamat. Erzsébet, román királyné, Carmen Sylva álnévvel aláírt verseit, Enescu dalokká komponálja, némelyet pedig vegyeskari művé. Hazalátogatásai alkalmával, a Sinaia település melletti Peles-kastélyban megrendezett zenei estek állandó fellépője, ezen zenei estek fő támogatója Erzsébet királyné volt.

A gényusz gyors léptékű fejlődését mesterei értetlenkedve figyelték. Sorra jelentek meg művei: 1. Román rapszódia, dalok, brácsa és csellóverseny, Oktet, majd a 2. Rapszódia. Előadóművészként sorra debütál Berlinben, Londonban, Bukarestben és számos hazai koncerthelyszínen. 1902-től a francia zeneszerzők társaságának tagja. A következő évben, 1. zenekari szvitje, melyet C. Saint-Saëns-nek ajánl, hatalmas sikert arat, ekkor figyel fel rá úgy az európai, mint az amerikai közönség.

Enescu bevallása szerint a hegedű számára egyszerre jelentett áldást és átkot, mert a virtuóz hangszerjáték mellett, nem szentelhetett elegendő időt a komponálásnak, pedig első sorban zeneszerzőnek tartotta magát.

1906-ban bemutatják 1. szimfóniáját, hárfa-zongora kettősversenyét, *Dixtuorját* fúvosokra valamint trombita-zongora *Legendáját*. 1908-ban adják ki híres és sokszor énekelt dalciklusát, *Sept chansons de Clément Marot*, amellyel dolgozatomban kiemelten is foglalkozom.

A XX. század első éveiben, a Franciországgal szomszédos országokban koncertezik, 1909-ben Moszkvában és Szentpéterváron. A kimerítő koncertkörútak után nagy örömmel tér haza, ilyenkor együtt zenélget barátaival vagy vidéken tartózkodik és a csendet kihasználva alkot. A Peles-kastély körül tett rendszeres sétái egyikén, találkozik élete szerelmével, későbbi hitvesével, Maria Cantacuzinoval. Maruca, ahogy Enescu is becézte, Tescani-ban született moldvai bojár család sarjaként, 18 éves korában feleségül megy Mihail Cantacuzino herceghez, akitől két gyereke születik, a nő későbbi szétválásuk ellenére is megtartja hercegnői címét.

1911-ben Mahler dirigálja először az Egyesült Államokban, New Yorkban, Enescu 1. zenekari szvitjét, majd W. Danerosch az 1. szimfóniát. Egy évvel később előadják 1. Rapszodiáját is, Bostonban és Washingtonban egyaránt játszik műveit. Ekkor koncertezik először Budapesten, Brahms hegedű-cselló kettősversenyét játsza, P. Casals a partnere. Spanyolországi, olaszországi és portugáliai koncertkörútjait követően, Bukarestben Wagner műveket dirigál illetve Berlioz Rómeó és Júlia című drámai szimfóniáját és Debussy Noktürnjét.

A háború évei alatt hazájában tevékenykedik, bemutatják 2. szimfóniáját és 2. zenekari szvitjét, a bukaresti Atheneumban pedig először dirigálja Beethoven IX. szimfóniáját. A világháború alatt sajátos módon harcol, szolgálja és védi hazáját. Bernard Gavoty-val készített interjúsorozatból kiderül, hogy „fegyverei”: írótolla, hegedűje és karmesteri pálcája voltak. 1916-tól a Román Akadémia tiszteletbeli tagja. Nagy erőfeszítések árán, végül sikerül szimfónikus zenakart alapítania Iași-ban, Enescu kiharcolta, hogy a zenekari tagok felmentést nyerjenek katonai köteleességeik alól. A háború után, többször is vezényel az A.E.Á.-ban, Philadelphiában, New Yorkban, Európán belül, zenei tevékenységének két fő helyszíne Párizs és Bukarest.

George Enescut szerződések kötelezték, így koncertezett városról-városra Svájcban, Spanyolországban, Hollandiában, Portugáliában és Olaszországban, az Egyesült Államokban és Kanadában. Rengeteget utazott és nagy örömmel tért haza szülőfalujába, valamennyiszer tehetett, édesapja házában csendben pihenhetett és komponálhatott. Erről így vallott: „Most nyugodt vagyok, távol a tapsviharoctól.”² Másik kedves helye Marucaék családi háza volt. A Bákó-megyei Toscani-ban írta op. 24-es fisz-moll 1. zongoraszonátáját is, melyben a moldvai táj

² „Stau liniștit acum, departe de tropotele de aplauze.” Részlet Ivona Cristescu „Enescu: Un destin în universalitate” című dokumentumfilmjéből, 2005

szépségeit kívánta megjeleníteni. Enescu nagy szeretettel ad koncerteket a moldvai kisvárosokban, mondván: „Hadd hasson rájuk Bach zenéje, mint egy orvosság, mert jót tesz az a zenei egészségnek.”³ A Bucsecs hegységben található „Luminiș” nevű villájában komponálja 3. román népi jellegű hegedű-zongora szonátáját (în caracter popular românesc).

Enescu legkedvesebb műve, melyen több mint tíz évet dolgozott, egyetlen operája, az Oidipusz. Legterjedelmesebb, legösszetettebb szerzeménye 1931-ben készült el, a szerző művét Maria Rosetti-Cantacuzino-nak ajánlja, a szeretett nőnek, akit 1937-ben vesz el feleségül.

Nemzetközi hírnévnek örvend, rengeteg alkalommal tart előadóművészetről, hangszerjátékról, stilisztikáról, formatanból és analízisből kurzusokat, így: Párizsban, Siena-ban, New York-ban, Illinois- államban, Brighton-ban illetve Bryanstone-ban. A Cambridge-i Harward egyetemen, Massachusetts-ben és Fontainbleu-ban pedig zeneszerzési mesterkurzusokat tart.

Yehudi Menuhin, Christian Ferras, Ivry Gitlis, Ida Haendel vagy Arthur Grumiaux, csak néhány a leghíresebb hegedűművészek nevei közül, akik Enescu mester vezetése alatt tökéletesbíthették hangszertudásukat. A második világháború után, a román kommunista diktatúra beállása előtt, Enescu végleg elhagyja Romániát és Párizsban él haláláig. Életének utolsó éveiben írja 2. vonósnégyesét, Kamaraszimfóniáját, 12 szólóhangszerre, valamint Vox Maris című szimfónikus költeményét, szoprán és tenor szólóval és vegyeskari részekkel. Sajnálatos módon, a már 1929-ben vázlatosan lejegyzett 4. és 5. szimfónia, befejezetlen marad.

A történet, ami a távoli Moldvában kezdődött, Párizs szívében ér véget. Betegségének első tünetei már 1954-ben jelentkeztek, George Enescu 1955 május 5-én, hetvennégy éves korában távozott az élők sorából, a párizsi Père Lachaise temetőbe temették.

³ „Lasă-i să-l prindă pe Bach, ca pe o doctore, că face bine la sănătatea muzicală.” Részlet Ivona Cristescu „Enescu: Un destin moldav în universalitate” című dokumentumfilmjéből, 2005

Enescu jelentősége a XX. századi román és nemzetközi zenekultúra fejlődésében

A romániai zenekritika George Enescura, mint abszolút zenészre tekint fel, ki megkérdőjelezhetetlen tehettsége, életműve, értékei által megismerési utat mutatott a román zeneművészet előtt és kommunikációs csatornát létesít a nemzetközi kultúra felé.

Emanuil Ciomac, muzikológus szerint 'Enescuban a román nép lelke lüktet, a földünk, telve van férfiasággal, pátosszal, román vággyal, aki valaha hallotta hegedűjátékát, azt minden bizonnal zenéjének nyugalma, nemessége és tisztasága ragadta magával'⁴. A XX. század zenéjét tekintve, Enescu saját magát mintegy úttörőnek tartotta. Ugyanakkor a román klasszikus zene történetében az első aki összegzi a román térségben jelentkező, az európai zenéből átvett irányzatokat, amelyek nagyban meghatározták a szimfónia és a kamarazene fejlődését. Fontos tudnivaló, hogy műveinek kétharmada kamarazene. Három szimfóniáját párhuzamosan komponálja, ezek között sorrendet csak a kiadási évek állítanak (1905, 1914, 1918).

Végignézve az Enescu műveinek összességén, észrevehető egyfajta ciklicitás, amit a román szellemiségben írt dallamok újra és újra megjelenése ad, de minden egyes darab zenei motívumai magán viselik az alkotói és zeneszerzési folyamatok fejlődésének jegyeit. Enescu román népzénéről általánosan a következőket nyilatkozta az egyik zenei folyóiratnak: „A román zene keveréke [...] az arab, szláv és magyar zenei hagyománynak, ugyanakkor rendelkezik olyan sajátosságokkal, amelyeket más népek zenéjében nem találunk meg.[...] A munténiai zene többnyire török eredetű, míg a moldvai térség zenéje inkább magyar eredetű. Ezek a dolgok nem kell aggasszanak titeket. Amint mondtam ezen zenei dialektusok közül a román népzene alakítja egyéni jellemzőit, amelyekkel mindig is bírt.”⁵ A B. Gavoty féle interjú alkalmával megfogalmazza, hogy mi a román zene alapvető jellemzője: „Az álmodozás. És egyfajta melankólikus hajlam, még a gyors tempójú részek esetében is, illetve állandó törekvés a moll

⁴ „În Enescu trăiește tot sufletul român și al pământului, e plin de bărbăție, de patimă, de dor românesc, cine l-a auzit pe Enescu la vioară, a rămas sub farmecul cântecului său liniștit, nobil și senin.” Részlet Ivona Cristescu „Enescu: Un destin moldav în universalitate” című dokumentumfilmjéből, 2005

⁵ „Muzica românească este [...] un amestec de muzică arabă, slavă și ungurească, având cu toate acestea propriul ei caracter, pe care nu-l veți găsi în muzica altor popoare [...]. În Muntenia muzica este mai mult turcească, iar în Moldova mai mult ungurească. Nu trebuie să vă îngrijoreze lucrurile astea, după cum am spus, din toate aceste dialecte muzicale, muzica românească își formează caracterul individual, care îi este specific.” Enescu: „Despre muzica românească” a Muzica, Revista pentru cultură muzicală folyóiratban megjelent cikke, 3. kötet, 56. szám, 115. oldal

hangnemek felé.”⁶ Ezt a melankóliát és álmodozást a román népi műfajok közül, Bartók szerint is, a dojna fejezi ki legtökéletesebben. László Ferenc véleménye az, hogy bár a tizenhatévesen komponált Román költeményben vagy a két rapszódiaiban találni népzenei idézeteket, ezen népies dallamok mindenike egyéni invenciójú közegbe van belehelyezve, a *Harmadik, román népi jellegű hegedű-zongora szonátában* pedig nincs is népzeneidézet. Tudniillik „mire kortársai rátaláltak a folklorra és az újzene folklorisztikus irányzatát fölvirágoztatták, Enescu már meghaladta volt ezt a szemléletet, »túl vol« a primér folklorizmuson, és akkor sem épített be többé műveibe eredeti népi dallamokat, amikor a román népzene gyűjtése és tudományos közreadása –épp a következő évtizedekben- forradalmiasult.”⁷

Enescu a következőképpen nyilatkozott az eredetiségről: „Az eredetiség lényegében nem olyasmi, amit meg lehet tanulni vagy rutin útján elsajátítani. Szép dolog, ha valaki népi témákra ír és még szebb, ha ihletett szerzeményeket ír. Mindazonáltal a fődolog az, hogy ezek a művek egy eredeti alkotás, a jól körvonalmazott egyéniség jegyeit hordozzák magukon. Mozart, Haydn, Beethoven ugyanazokat az eszközöket és ugyanazokat a formákat használták és mégis: műveikből előtűnik egy-egy valamennyiükre külön jellemző valami.”⁸

„A zene világában öt hivatásom van: zeneszerző, hegedűs, karmester, zongorista és tanár vagyok. Legtöbbre zeneszerzői hivatásomat becsülöm, halandó embernek nem adhatott meg ennél nagyobb boldogság.” vélekedett a mester.⁹ Enescut koraérett zseninek ismerte meg a közönség, haláláig a hegedűművészt dicsérték benne. Yehudi Menuhin szerint, a valaha élt hegedűvirtuózok közül, csak kevesen uralták a glissando és a vibrato technikát olyan mértékben mint Enescu. A Párizsi Konzervatórium befejezésekor egy Bernardel hegedűt kap, majd felnőtt korában vesz magának egy Stradivarius-t, amit később lecserél egy Guarnerius-ra. „Ha összehasonlítást tennék, a Stradivariust egy leggiero szopránhoz hasonlítanám, a Guarneriust pedig egy drámai szopránhoz.”¹⁰ mondta a virtuóz Gavoty-nak.

Enescu zseniális zongoraművész is volt, ugyan soha nem játszott közönség előtt versenyműveket, kamarazenészként gyakran vállalta el zongoraszólamok előadását. Kedvtelésből, házi muzsikálások alkalmával, Wagner kései operáit illetve saját operáját játszta zongorán.

⁶ „Visarea și o tendință, chiar și în părțile în tempo rapid, spre melancolie, spre tonalități minore.” Részlet Ivona Cristescu „Enescu: Un destin moldav în universalitate” című dokumentumfilmjéből, 2005

⁷ László Ferenc: *A százegyedik év, Bartókról, Enescuról, Kodályról*, 21. old.

⁸ László Ferenc: *A szfinx válaszol, Harmincöt beszélgetés George Enescuval*, 117. old

⁹ Andrei Tudor: *George Enescu élete képekben*, Előszó

¹⁰ László Ferenc: *A szfinx válaszol, Harmincöt beszélgetés George Enescuval*, 126. old.

Enescu nem szerette a zenepedagógiát és nem volt pedagógus a szó tág értelmében. Véleménye szerint az egyetlen és a legjobb módszer, hogy valakit megismerjünk, az hogy szeretjük. Legkedvesebb tanítványa Yehudi Menuhin, ő a következőket mondta egykori mesteréről: „Számomra Enescu örökre, egy a világ csodái közül.” Pályája csúcán a következőket mondja el: „Én nagyon kicsi vagyok Enescuhoz képest, összehasonlítás sem tehető közöttünk.(...) Elképesztő volt a memóriája. (...) Tökéletesen beszélt németül, angolul, franciául, románul, ...egy csodálatos ember volt. (...) Egy igazi hazafi.” ; „Nagyszerű karmester volt, nagyszerű zenész, mindenben amit csinált, akár zongora- vagy hegedűdarabot adott elő, akár vezényelt, jó ember volt és nagylelkű, elkötelezett és hűséges.”¹¹ Ivry Gitlis így mutatta be egykori tanárát: „Ő nem befolyásolt engem, tulajdonképpen senkit sem próbált befolyásolni. De mi lehet nagyobb tapasztalat annál, hogy részt veszel az óráján?”¹²

Arthur Rubinstein, zeneszerző és zongorista jellemzése Enescu-ról: „Úgy tudott hangszerelni, mint R. Strauss, (...) az összes hangszer technikáját ismerte. Rendkívül jó zongorista volt, néha irigykedtem is rá, mert jobban játszott, mint én. Egy ragyogó tehetségű zongorista volt, nem beszélve a felbecsülhetetlen értékéről, mit hegedűművészként képviselt.”¹³

Enescu vokális művei

¹¹ Titu-Marius I. Băjenescu: *O viață închinată muzicii*, 84-85. old.

¹² „Dar, ce experiență mai mare, decât să fii acolo” Részlet Ivona Cristescu „Enescu: Un destin moldav în universalitate” című dokumentumfilmjéből, 2005

¹³ Részlet Ivona Cristescu „Enescu: Un destin în universalitate” című dokumentumfilmjéből, 2005

„Știa să orchestreze precum R. Strauss. Deasemenea ca solist avea o sonoritate incredibilă alături deorchestră, și în plus cunoștea technical tuturor instrumentelor. A fost un pianist extraordinary. Pot să spun că eram invidios pe el, cânta chiar mai bine decât mine! A fost un pianist magnific, ca să nu mai vorbesc de valoarea sa ca violinist.”

Enescu mindössze negyven dalt komponált, egyetlen vokál-szimfónikus műve a Vox Maris című, ezenkívül még a 3. szimfóniában találunk kórusrészeket, bár ezeknek nincs énekszövegük. Egyetlen operát írt, Edmond Fleg francia nyelvű librettojára, címe Oidipusz.

Dalainak egy része dalciklusokat alkot, így az op.19-es *Négy dal Fernand Gregh szövegére* vagy *Három melódia* (op.4) François Élie Jules Lemaître és René François Sully-Prodhomme szövegeire. Legismertebb dalai a Clément Marot verseire írottak, ezeket Enescu az op. 19-es *Sept chansons de Clément Marot* című dalciklusba foglalta össze. Ezenkívül számos német dala született a román királyné, Erzsébet, álnévén Carmen Sylva verseire.

Vokális darabjai közül a legterjedelmesebb, a legösszetettebb, az egyetlen operája, melynek címe: Oidipusz. A mester, 1920-1931 között dolgozott a négyfelvonásos lírikus tragédián. A francia librettót Edmond Fleg írta, Szophoklész két ismert drámája alapján (Oidipusz király, Oidipusz Kolónoszbán). A zeneszerző, operájában, rendkívüli érzéssel operál az énekhangokkal. Az opera történetéről így vallott: „Az Oidipusz az egyetlen irodalmi téma életemben, mely megragadott, hogy zenében fejezzem ki. Sosem kívántam volna operát szerezni. De Mounet-Sully alakítása annyira meghatott Szophoklész tragédiájában, hogy elhatároztam, megközelítem az ókornak ezt a csodáját.”¹⁴. Meggyőződése szerint, az ember operaelőadásokra nem zenehallgatás végett jár, ezért egy igazán sikeres opera cselekménye és szövege is egyaránt érthető kell legyen. Octavian Lazăr Cosma, muzikológus szerint Enescu mindent elkövetett annak érdekében, hogy operája szövege tökéletesen érthető, az énekhang pedig tisztán hallható legyen.

A B. Gavoty-féle interjúból kiderül, hogy Enescu az operát másodrangú zenei műfajnak tartotta, ennek ellenére rendkívül fontos volt számára az állami operaházak állandó működése illetve működtetése és mindent megtett a romániai állami zenés színházak megszilárdításáért.

Dalok reneszánsz kori francia versekre

¹⁴ László Ferenc: *A szfinx válaszol, Harmincöt beszélgetés George Enescuval*, 138. old

Enescu sokat foglalkozott egykori kollegája, M. Ravel zenéjével, ki „tökéletes, tiszta eszű, logikus, a hangszerelés virtuóza”¹⁵. Ravel és Debussy egyaránt hatással voltak a román zeneszerző komponálási technikájára. Enescu szerint a franciák módszere az egyetlen, amely megőrzi minden hangszer jellegét.

Ravel 1900-ban komponál két dalt egy reneszánsz költő verseire: *Két epigramma Clément Marotól*. Feltehető a kérdés: Vajon Enescu, 1908-ban Ravel hatására zenésíti meg ugyanennek a költőnek, Clément Marot-nak hét versét? A XX. századi zeneszerzők dalai között számottevő a Clément Marot szövegeire íródott. A már említett két zeneszerzőn kívül Jean Binet (1928: *Six mélodies*), Jean Français (1938: *Trois épigrammes*, 1941: *Adolescence Clémentine*, 1947: *Chanson*), Jacques de Manasce (1947: *Chanson*), Napoléon-Henri Reber vagy Jean Rivier is szívesen válogatott a reneszánsz poéta versei közül, dalírás céljából.

Clément Marot (1496-1544) édesapja is költő volt, a fiatal Marot pályafutását Nevarrai Margit inasaként kezdte, később I. Ferenc udvari költője volt. A 16. század egyik jelentős költőegyénsége volt, versei műfajukat tekintve gyakran rondók, epigrammák vagy zsoltárok.

George Enescu, *Sept chansons de Clément Marot*, op. 15-ös dalciklusát alkotó művei: *Estrenne à Anne* (Ajándék Annának), *Languir me fais* (Te szomorítasz el), *Aux Damoysselles paresseuses d’écrire à leurs amys* (A kisasszonyoknak, akik túlságosan lusták, hogy írjanak az ő udvarlóiknak), *Estrenne de la rose* (A rózsza ajándéka), *Présent de couleur blanche* (A fehér színű jelen), *Changeons propos, c’est trop chanté d’amours* (Váltsunk témát, elég a szerelemtől énekelni), *Du conflit en douleur* (Szenvedésektől megtörve).

Dr. Gheorghe Fircă szerint e dalciklus „betekintést nyújt Clément Marot komikus költői világába, gondolkodásmódjába, mert ezen versei között nem csak erotikus vagy szenvedélyes témájúakat találunk, hanem komikus, satírikus hangvétellő részeket is, amelyeket Enescu tökéletes programzenei hozzáértéssel felszínre is hozott.”¹⁶Gh. Fircă zenetudós, komponista némelyik dalhoz zenekari kíséretet is szerkesztett, természetesen csak kisebb apparátus által érhetette el a kívánt hatást.

Ioana Bențoiu, énekművész, a dalokat tanulmányozva, arra a következtetésre jutott, hogy Clément Marot költeményei olyan korban születtek, amikor a francia nyelv kiejtése és

¹⁵ László Ferenc: A szfinx válaszol, Harmincöt beszélgetés George Enescuval c. könyv, 138. old

¹⁶ „Reprezintă o intrare în mentalitatea, atmosfera, în universul poetic atât de amuzant al lui Clément Marot, pentru că există nu numai cânt cu caracter erotic, sentimental în aceste lieder-uri, ci există și accente comice, satirice, pe care Enescu le-a exploatat cu un simț al programaticului.” Részlet Ivona Cristescu „Enescu: Un destin în universalitate” című dokumentumfilmjéből, 2005

mondattana is nagyon képlékeny volt. Kellő nyelvi tudás szükséges a versszövegbeli kifejezések pontos és helyes kiejtéséhez, hiszen ó-franciául íródtak „ezen dalok komponálásakor, bizonyára létezett egy olyan pont, ahol a középkori illetve reneszánszkori zenei kifejezőeszközök találkoznak a Fauré-féle melódiákkal.”¹⁷. Eredetileg a dalciklus tenor hangra íródott, de szopránok is nagy előszeretettel éneklék a sokszínű dalokat.

Enescu minden egyes dalt a ciklusból egy számára kedves személyhez intézett. Az elsőt egy francia szoprán-énekesnőnek, Renée Criticos-nak dedikálta. A harmadikat Ninette Douca kisasszonyhoz címezte, aki az Erzsébet királyné társalkodónőjének lánya volt, amint erről a román királyné naplója tudósít. Enescu gyengéd érzelmeket táplált iránta, egy időben leveleztek is egymással, de a lány részéről viszonyuk inkább baráti volt. Talán nem véletlen, hogy a Ninettának dedikált dal címe: *A kisasszonyoknak, akik túlságosan lusták, hogy írjanak az ő udvarlóiknak*. A negyedik művet Maggie Teyte-nek írta, aki nagyszerűen énekelte a korabeli francia műdalokat. George Enescu 1906 körül ismerkedik meg az énekesnővel, az Opéra Comique-nál dolgoztak mindketten, rövid ideig tartó szerelmi kapcsolat alakul ki közöttük, e tényről Tim Mahon (zenész) kutakodásai is alátámasztják. A dalciklus ősbemutatóján, 1908-ban, Jean Altchevsky, tenor énekes adta elő a műveket, a zeneszerző a hetedik dalt dedikálta neki.

Jelen dolgozat a felbecsülhetetlen értékű és felmérhetetlen kiterjedésű Enescu-hagyaték csekély részét mutatja be csupán. A felhasznált források jelentős része román nyelven íródott.

Enescu nemzetközi hírneve elsősorban a I. román rapszodiának köszönhető. Sajnálatos tény, hogy más jelentős alkotásai nem örvendhetnek ilyen fokú érdeklődésnek. Teljes feledésbe merülésüktől azonban mégsem kell tartani, hiszen a legnagyobb román zenei génusz emléke a tiszteletére rendezett Nemzetközi Enescu Fesztivál által, a hazájában és külföldön megrendezett szimpóziumok, hangversenyek, versenyek, kiállítások őrzik emlékét.

Bibliográfia

- Băjenescu I., Titu-Marius: *O viață închinată muzicii: George Enescu*, PONTfix Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2004, ISBN 963 7265 08 2

¹⁷ „Cred că l-aș situa într-un punct destul de ciudat, care ar fi o întâlnire a influențelor renașcentiste, pe alocuri, cu influențele care vin din muzica lui Fauré.” Részlet Ivona Cristescu „Enescu: Un destin în universalitate” című dokumentumfilmjéből, 2005

- Bernard, Gavoty: *Amintirile lui George Enescu*, Editura Curtea-veche ISBN 973 669 164 0, 2005 (a George Enescu-val készített 1954-es rádióinterjút tartalmazza)
- László Ferenc: *Százegyedik év, Bartókról, Enescuról, Kodályról*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984
- László Ferenc: *A szfinx válaszol, Harmincöt beszélgetés George Enescuval*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1995, ISBN 973 26 0260 0
- Menuhin, Yehudi és Curtis W. Davis: *Az ember zenéje*, (Fordította Dávid Gábor) Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1982, ISBN 963 330 453 9

Egyéb források:

- Ivona Cristescu „*Enescu: Un destin în universalitate*” című 2005-ben készült dokumentumfilmje: <http://www.youtube.com/watch?v=PjJFudn5uZQ&index=3&list=PLdUTKIHC571sxamwb67O3iFc9Z6PNCRL8>
- Yehudi Menuhin: *Enescu in my heart* című interjújából készült videó: <http://www.youtube.com/watch?v=PjJFudn5uZQ&index=3&list=PLdUTKIHC571sxamwb67O3iFc9Z6PNCRL8>